

ენობრივი კულტურა და პოლიტიკა საფრანგეთში

ნატალია რევიშვილი

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
e-mail: revishvilinatalia17@gmail.com

ფრანგული ეროვნული პოლიტიკა ევროპაში იზრდებოდა საფრანგეთის ძალაუფლებისა და ტერიტორიების ზრდასთან ერთად.

ლათინურიდან განსხვავებული ფრანგული ენის გაჩენის შესახებ პირველი მტკიცებულება არის 842 წლის სტრასბურგის ვიცის „ფრანგული“ ვერსიის ტექსტი. საფრანგეთი არის ნიმუში იმისა, თუ როგორ იქცევია წარმოდგენები და მითები ენის შესახებ იდეოლოგიებად და როგორ წარმოდგენს იგი ენობრივი პოლიტიკის ნაწილს, ენობრივ დაგეგმარებასა და ენობრივ პრაქტიკებთან ერთად.

ფრანგული ენის დამკვიდრება ხდებოდა ხანგრძლივი პერიოდის განმავლობაში. XVII საუკუნიდან მზარდი ყურადღება ექცეოდა ამ საკითხს. განსაკუთრებით საინტერესოა ფრანგული მართლწერის მაღალ დონეზე დამკვიდრება, სოციალური ღირებულებების საგნად იქცა კარგი მართლწერის გამოვლენა ფრანგულ ენაზე. 1794 წლის 19 და 20 ოქტომბერს საზოგადოებრივი ინსტრუქციის კომიტეტმა შემოიღო ახალი პროექტი, რომ ყველასათვის ესწავლებინათ ფრანგული ენა. ფრანგული ვიდრე განათლებაში მოიკიდებდა ფეხს, მანამ მწერლობის ენა გახდა.

XVII და XVIII საუკუნე გახდა ფრანგული ენის დაკანონების პერიოდი. ამ დროის უდიდესმა ფილოსოფოსებმა და მწერლებმა პოეზიასა და ბელეტრისტიკაში დააკანონეს ფრანგული ენა. ამავე დროს იგი ხდება სამეცნიერო მწერლობის ენაც.

ბოლო ორი საუკუნის მანძილზე ფრანგული აკადემიისა და საფრანგეთის რევოლუციის მემკვიდრით ფრანგულმა მიიღო ევროპაში ყველაზე ბრწყინვალე ენის სტატუსი. ეს იყო ახალი „კლასიკური“ ენა.

საკვანძო სიტყვები: ფრანგული ენა, ენობრივი პოლიტიკა, „კლასიკური“ ენა

XX საუკუნის მიწურულიდან ფრანგული ენის პოლიტიკა მოიხსენიება მსოფლიოში ყველაზე მკაფიო და შემზღვეველ ენობრივ პოლიტიკად [შიფმანი1996]. საფრანგეთი არის ყველაზე ნათლად გამოხატული შემთხვევა, როცა ერთ სრულად იდენტიფიცირდება ერთ ენასთან - ფრანგულთან. დღეს თითქმის არავინ დავობს იმაზე, რომ საფრანგეთის მიერ დაკანონებული და წახალისებულია იდეოლოგია, რომ ერი/ნაცია განისაზღვრება მისი ტერიტორიითა და ენით, რაც ბევრი უმცირესობის ენისათვის დამლუპველი აღმოჩნდა [(იხ. სპოლსკი 2012; ჯონსონი, 2013)]. როგორც ბალიბარი მიუთითებს, დღეს საფრანგეთი არის ერთადერთი ქვეყანა მსოფლიოში, სადაც 1794 წლიდან კანონი მოითხოვს ეროვნული ენის გამოყენებას საჯარო და კერძო სექტორსა და აქტებში, იქნება ეს კანონების შედგენა თუ კომერციული გარიგებები, თვით კერძო მოქალაქის უკანასკნელი ნება-სურვილი და ანდერძიც კი... ზოგიერთი საერთაშორისო

დამკვირვებელი მიიჩნევს, რომ ეს პოლიტიკა მცდარია კომპიუტერებისა და მასმედიის ეპოქაში, მაგრამ საფრანგეთის საზოგადოებრივი აზრი მას არ ემთხვევა [ბალიბარი 1985:9]. ფრანგულენოვანებს აქვთ ძლიერი პოზიტიური დამოკიდებულება ფრანგული ენის მიმართ; ისინი ფიქრობენ, რომ მას ახასიათებს რაციონალურობა, გამჭვირვალობა, სიცხადე. მას უკავშირებენ ფრანგული კულტურის ასპექტებს, რომლებსაც ასე ძალიან აფასებენ. ამიტომაცაა, რომ შიფმანი თავისი შეხედულების დასაბუთებისას, რომ ენობრივი პოლიტიკები ენობრივ კულტურებშია ფესვგადგმული, პირველ რიგში, საფრანგეთის მაგალითს მოიხმობს.

საფრანგეთი არის ნიმუში იმისა, თუ როგორ იქცევა წარმოდგენები და მითები ენის შესახებ იდეოლოგიებად და როგორ წარმოადგენს იგი ენობრივი პოლიტიკის ნაწილს ენობრივ დაგეგმარებასა და ენობრივ პრაქტიკებთან ერთად.

საფრანგეთის ისტორიას თუ გადავხედავთ, ვნახავთ, რომ საფრანგეთის ძალაუფლება და ტერიტორია ევროპაში იზრდებოდა და ძლიერდებოდა ფრანგული ეროვნული პოლიტიკის ზრდასთან ერთად. სწორედ ფრანგულის გავრცელებით გახდა საფრანგეთის ნაწილი ის ტერიტორიებიც, რომლებსაც ადრე აკონტროლებდნენ ბურგუნდიის, ინგლისის ტახტის, ჰაპსბურგების (ელზასის) ჰერცოგები. ეს ტერიტორიები ნელ-ნელა ხდებოდა ფრანგულენოვანი. მაგალითად, ხალხი, რომელსაც იულიუს კეისარი შეხვდა გალიაში რომის იმპერიის გაფართოების დროს, იყვნენ კელტები. კეისარმა აქ შემოიტანა ლათინური ენა. კელტური წარმოშობის ზოგიერთი სიტყვა გვხვდება ფრანგულში დღესაც. ასევე ბრეტანი არის რეგიონი, სადაც საუბრობდნენ კელტურ ენაზე (ბრეტონული). ბრეტონულ ენაზე მოსაუბრებმა ბრიტანეთიდან დაიწყეს ჩამოსვლა IV საუკუნეში. ბრეტანი არ იყო გაერთიანებული საფრანგეთთან ჩარლზ VIII ქორწინებამდე ანა ბრეტანელთან (1491 წელს) და ანექსირებული იქნა ფრანსუა I-ის მიერ 1532 წელს. კიდევ ერთი არაფრანგულენოვანი ჯგუფი იყო ფრანკები, გერმანულენოვანი ტომი, რომლებიც გერმანიიდან დასავლეთით გადავიდნენ დაახლოებით V საუკუნეში, ანუ მეროვინგულ და კაროლინგურ პერიოდებში. კლოვისი, ფრანკთა მეროვინგი მეფე, მოინათლა 496 წელს რეიმსში, რამაც ხელი შეუწყო ქრისტიანობის გავრცელებას მის ხალხში და დასაბამი დაუდო ტრადიციას, რომ საფრანგეთის ნამდვილი კანონიერი მეფეების კორონიზაცია უნდა შემდგარიყო მხოლოდ რეიმსის საკათედრო ტაძარში. ორენოვნების კვალი ჩნდება მოგვიანებით. კერძოდ, გერმანულენოვანი კარლოს დიდის ერთ-ერთმა შვილიშვილმა, ჩარლზ მელოტმა (Charles the Bald), აირჩია საჯაროდ ლაპარაკი *lingua romana* (ძველ) ფრანგულ ენაზე, ხოლო მისი ძმა საუბრობდა *teudesca lingua*, (ძველი ამაღლებული) გერმანული ენით. როგორც ჩანს, ამ ეტაპზე მიმდინარეობდა ენის ცვლა და ლათინურის პირმშო დიალექტები, რომლებზეც ლაპარაკობდნენ საფრანგეთის მიწაზე, გადაადგილდებოდნენ აღმოსავლეთით და ჩრდილოეთით თავიანთი საწყისი სამშობლოდან, სამხრეთ-აღმოსავლეთ ბელგიაში ჩრდილოეთით, და ვოგეზების მთებში აღმოსავლეთით (და აქედან შვეიცარიაში), სადაც დღეს საფრანგეთის აღმოსავლეთი საზღვარი რჩება.

ლათინურიდან განსხვავებული ფრანგული ენის გაჩენის შესახებ პირველი მტკიცებულება არის 842 წლის სტრასბურგის ფიცის „ფრანგული“ ვერსიის ტექსტი, მიუხედავად იმისა, რომ მას კვლავ მოიხსენიებდნენ ტერმინით *lingua romana*, ნაცვლად ჯერ კიდევ სამომავლო ტერმინისა *Français* ან *la langue française*. ამ ენის შესახებ პირველი ცნობა და მისი პირველი ჩანაწერი (ფიცი) მოხდა სტრასბურგში, ქალაქში, რომლისთვისაც იბრძოდნენ საფრანგეთისა და გერმანიის მმართველები ათასწლეულზე მეტი ხნის განმავლობაში. ფრანგული ენა სასულიერო პირების მიერ კოდირებული იყო როგორც ადმინისტრაციული ენა, ხოლო 842 წლისთვის ღირებულად ჩათვალეს მისი გამოყენება ლათინურის ნაცვლად სტრასბურგის ფიცში. ფიცის დადების შესახებ

მოხსენება. თუმცა ჯერ კიდევ ლათინურ ენაზეა, მაგრამ ფიცის ტექსტები მოყვანილია ორ ხალხურ ენაზე [ფონ შტაინმაიერი 1963: 82]. ფაქტია, ფრანგულის პირველი დოკუმენტირებული გამოყენება იყო ორენოვნების პირობებში, ფაქტობრივად, იმდენად თანაბრად, რომ საფრანგეთის მეფე საუბრობდა გერმანულად, ხოლო გერმანიის მეფე ფრანგულად.

პირველი სერიოზული განაცხადი ფრანგულის ფუნქციონირების გამყარებაში უკავშირდება ფრანსუა I-ს, რომელმაც 1539 წელს სოფელ ვილე-კოტრეში, აისნეს რაიონში (*département of Aisne*) გამოსცა ამავე სახელწოდების ედიქტი, რომლითაც ბრძანებდა, რომ ფრანგული ენა გამოყენებულიყო სამართლიანობის აღსრულების, სამოქალაქო სახელმწიფოს შექმნისა და ნოტარიულად დამოწმებული კანონების შესადგენად. ამ განკარგულების მიზანი იყო აღნიშნული სფეროებიდან სამუდამოდ განედევნა როგორც ლათინური, ასევე სხვა ენები და დიალექტური ნაირსახეობები, რომლებიც იმდროინდელ საფრანგეთის ტერიტორიაზე გამოიყენებოდა.

1539 წლიდან საფრანგეთი ტერიტორიულად ჯერ კიდევ ფართოვდებოდა. ამიტომ ახალშემოერთებული რეგიონების მოსახლეობის უმეტესობა ფრანგულად ვერ საუბრობდა და არც ვილე-კოტრეს განკარგულების შესრულება ხდებოდა.

სტანდარტული ფრანგული ენის გამოყენების თვალსაზრისით მნიშვნელოვანია ფრანგი პროტესტანტების მიგრაციები. კერძოდ, ნანტის ედიქტის (*Edict of Nantes*) გაუქმების შემდეგ (ნანტის ედიქტი გამოსცა ანრი IV-მ 1598 წელს, პროტესტანტების რელიგიური და პოლიტიკური უფლებების დაწესების მიზნით. თუმცა თანდათანობით ეს უფლებები უარყვეს და შემდეგ ლუი XIV-მ საბოლოოდ გააუქმა 1685 წელს, რამაც გამოიწვია ფრანგი პროტესტანტების ექსპატრიაცია, დევნილობაში ცნობილი როგორც ჰუგენოტები), ფრანგი პროტესტანტები იძულებულნი გახდნენ გაქცეოდნენ დევნას და გაიქცნენ ევროპის პროტესტანტულ ტერიტორიებზე (გერმანიაში, ნიდერლანდებში, ელზასსა და შვეიცარიაში, ასევე შიდა გადასახლებით საფრანგეთის ცენტრისა და სამხრეთით მდებარე იზოლირებულ ადგილებში). მათ თან მიჰქონდათ სტანდარტული ფრანგული. სადაც არ უნდა წასულიყვნენ ფრანგი პროტესტანტები, ისინი ხელს უწყობდნენ სტანდარტული ფრანგულის გავრცელებას. მაგალითად, ელზასში სწორედ ჰუგენოტების ჩამოსვლამ მოიტანა ფრანგულის პირველი ძირითადი გავრცელებები.

ძირითადი გარდატეხა ფრანგულის სტატუსისა და კორპუსის დაგეგმვაში განმანათლებლობის დროს მოხდა. მაშინ გახდა ფრანგული ენა დამოუკიდებელი და იგი მიიჩნეეს ყველაზე დახვეწილ, ელეგანტურ და ცივილიზებულ ენად. მიიღეს უცხოელებმა, როგორებიცაა პრუსიის ფრედერიკ დიდმა და მთელმა რუსულმა ცარისტულმა არისტოკრატამ, რომლებიც მას საკუთარ მშობლიურ ენებსაც კი ამჯობინებდნენ. რენესანსის პერიოდში ფრანგი ინტელექტუალები შიშობდნენ, რომ ფრანგულს საფრთხე ემუქრებოდა, რომ მას გადაფარავდა იტალიური (და ესპანურსაც კი) და ძლიერი მხარდამჭერი ზომები გაატარეს. სწორედ ამ პერიოდის დამსახურებაა ფრანგული აკადემიის (*Académie française*) დაბადება (1635 წ.), თავდაპირველად, როგორც კერძო წამოწყება, მაგრამ საბოლოოდ გახდა რეჟიმის ორგანო, რადგანაც იგი დაკანონდა პარლამენტის მიერ 1637 წელს (რიშელიეს ზეწოლით). მან ხელი შეუწყო და წაახალისა ახალი ლექსიკის, სტანდარტიზებული გრამატიკისა და ორთოგრაფიული კონსენსუსის შემუშავება (ეს გახლდათ ძირითადად კორპუსის დაგეგმვა), ამიერიდან ფრანგული ახალი „კლასიკური“ ენა გახდა.

რევოლუციის წინა პერიოდში, 1787 წლის 25 ივნისის დებულებით, მუნიციპალურ მთავრობებს, საბჭოებს დაევალებათ ყველა სახის ჩანაწერის შენახვა (მხარეებთან საქმის მოგვარება, პეტიციებისა და თხოვნებზე პასუხის გაცემა, სკოლის მასწავლებლების დანიშვნა, გადასახადების

აკრეფა, ხელშეკრულების დადება, ანდერძის დაწერა, დაბადების, დაქორწინების ან სიკვდილის რეგისტრაცია) მხოლოდ ფრანგულ ენაზე. საბჭოებში არჩულ სოფლის მოსახლეებს სწრაფად უნდა ესწავლათ ფრანგული. საბოლოოდ ძალაში შევიდა ვილერ-კოტრეს განკარგულება, ბუნებრივია, ზეპირი დისკუსიები შეიძლება ყოფილიყო ადგილობრივ კილოკავებზე, მაგრამ ჩანაწერები მხოლოდ ფრანგულად. აღნიშნულმა სიტუაციამ მოითხოვა შექმნილიყო სკოლები კადრების მოსამზადებლად.

ამავდროულად ფრანგული ენის გავრცელებაში მნიშვნელოვანი როლი ითამაშა XVIII საუკუნის გზების მშენებლობამ: ახალი გზები შემოვიდა იქ, სადაც მანამდე არ იყო და ყველა მათგანი პარიზიდან მოემართებოდა, რაც ხელს უწყობდა ფრანგული ენის გავრცელებას.

ამდენად, ერთ-ერთი ეფექტური რამ, რაც მონარქიამ გააკეთა ადგილობრივი მეტყველების ფორმების დასათრგუნად, იყო ბრძანება, რომ ფრანგული ენა გამოეყენებინათ ადგილობრივი ადმინისტრაციისთვის და შეექმნათ გზების სისტემა, რომელიც პარიზიდან გამოემართებოდა და გაავრცელებდა ფრანგულს.

ფრანგულის სრულფასოვანი ფუნქციონირებისათვის ძალიან მნიშვნელოვანი იყო მისი დანერგვა განათლების სფეროში, რომელშიც ლათინურს წამყვანი ადგილი ეჭირა საუკუნეების განმავლობაში. XVIII საუკუნის 20-იან წლებამდე საგანმანათლებლო დაწესებულებებში ყველა საგანი ჯერ კიდევ ლათინურზე ისწავლებოდა. როლინმა 1726 წელს გამოაქვეყნა საეტაპო გეგმა, რომელიც წარმოადგენდა ეროვნული ენის (*langue nationale*) შესწავლის პირველ გეგმას. ვოლტერი, დიდრო, ფილოსოფოსები და ა.შ. გმობდნენ ლათინურს, მაგრამ კოლეჯებში სწავლულთა იერარქია მისი ჩაშლის წინააღმდეგი იყო. მხოლოდ ბენედიქტელებმა დაიწყეს განათლება ლათინური ენის გარეშე.

1762 წელი ძველი პედაგოგიკისთვის გარდატეხის წელი იყო - პარლამენტმა დახურა იეზუიტური სკოლები, რასაც თან გაჰყვა ლათინურენოვანი განათლება.

რევოლუციის წინა 20 წლის განმავლობაში საგანმანათლებლო სისტემა არ იყო სათანადოდ დონეზე.- იყო სურვილი ლათინურის მიტოვებისა, თუმცა არსებობდნენ შენარჩუნების მხარდამჭერებიც (სასულიერო პირები). იყვნენ ისეთებიც, რომლებიც მხარს უჭერდნენ ფრანგული და ლათინური ენების თანაბარ პოზიციებზე დგომას და ამტკიცებდნენ, რომ ფრანგული ენა იყო კლასიკური ენა, ისევე როგორც ლათინური. XVIII საუკუნის ფილოსოფოსები არ ემხრობოდნენ უნივერსალურ მასობრივ განათლებას: ისინი არ თვლიდნენ, რომ ეს გლეხებისთვის სასარგებლო იქნებოდა. დაწყებითი სკოლები უმოქმედონი იყვნენ ფრანგული ენის გასავრცელებლად, რადგან ისინი მასებისათვის არ არსებობდა. შეიძლება ითქვას, რომ ამ პერიოდის დაწყებითმა განათლებამ ვერ ითამაშა დიდი როლი მთელ ქვეყანაში ფრანგული ენის გასავრცელებლად.

XVII საუკუნიდან მზარდი ყურადღება ექცეოდა ფრანგულის მართლწერას (ორთოგრაფია). კარგ ქცევებთან და აღზრდასთან ერთად სოციალური ღირებულების საგნად იქცა კარგი მართლწერის გამოვლენა, განსაკუთრებით ქალებისთვის. სწორი ორთოგრაფია გახდა სკოლის დამთავრებისა და კარგი მანერების ნიშანი. ლათინური სჭირდებოდათ მამაკაცებს ტრადიციული იურიდიული, სამედიცინო და ა.შ. კარიერისთვის. ამ პროფესიის მამაკაცებისთვის ფრანგული ენის ცოდნა არ იყო საჭირო. საბოლოოდ, ფრანგული ენის არცოდნა თანდათანობით გახდა ბარიერი და საფრთხე.

უნივერსიტეტები ჯერ კიდევ ძირითადად ლათინურად მუშაობდნენ, თუმცა მეცნიერება და ხელოვნება უკვე ფრანგულ ენაზე ისწავლებოდა. 1790-იანი წლებიდან ლათინურზე

თავდასხმა დაიწყო კოლეჯებსა და უნივერსიტეტებშიც. არსებულ უნივერსიტეტებში ლათინური ენის შესუსტების უცნაური გზა აირჩიეს - მათი დახურვა და სხვა უმაღლესი საგანმანათლებლო დაწესებულებების დაარსება.

1794 წლის 27 იანვრიდან ძალაში შევიდა 8 პლუვიოზის განკარგულება. მალევე აღმოაჩინეს, რომ არ არსებობდნენ ორენოვანი მასწავლებლები, გამოსავალი იყო მასწავლებელთა მოსამზადებელი ინსტიტუტის დაწესება. ეს იქნებოდა ერთგვარი „სასწრაფო კურსი“, რომელიც პარიზში ჩატარდებოდა და შემდეგ მსმენელები გაიგზავნებოდნენ პროვინციებში სხვების გადასამზადებლად. მსურველი არცთუ ბევრი აღმოჩნდა. ამიტომ არსებული ძველი სკოლების უმეტესობა დაიხურა. საბოლოოდ ყველაფერი ძველ რეჟიმს დაუბრუნდა - ორივე ენა თანაბრად გამოიყენებოდა. გაგრძელდა თარგმანის პრაქტიკაც.

ერთი რამ, რაც 8 პლუვიოზის განკარგულებამ გააკეთა, იყო ლათინური ენის სამუდამოდ აღმოფხვრა: 1793 წლის 22 თებერვლის ბრძანებულებით გადაწყდა, რომ ლათინური აღარ იქნებოდა საშუალო განათლების ენა. ზოგან იგი გახდა სწავლების საგანი და არა სწავლების ენა. ამ პერიოდში უნივერსიტეტებისა და კოლეჯების დახურვა კვლავ გრძელდება. ბევრი მათგანი მრავალი წლის განმავლობაში აღარ გახსნილა. 1795 წლის 13 ივლისს გამოიცა განკარგულება, რომლის მიხედვითაც საფრანგეთის კოლეჯს ფუნქციონირების უფლება მისცეს; სტრასბურგის უნივერსიტეტი (გერმა-ნულოზის კერა) დაიხურა და აღარ გახსნილა 1871 წლამდე.

1794 წლის 19 და 20 ოქტომბერს საზოგადოებრივი ინსტრუქციის კომიტეტმა მიიღო ახალი პროექტი, რომ ყველასთვის ესწავლებინათ ფრანგული, რაც მოიცავდა ზრდასრულთა განათლებას. განსაკუთრებული იდიომის მქონე ქვეყნის ნაწილებში, III მუხლის თანახმად, ორ ენაზე ასწავლიდნენ, რათა ფრანგული ენა საბოლოოდ ცნობილი გამხდარიყო ყველასთვის რესპუბლიკაში. ორენოვანი განათლება ნებადართული იყო მხოლოდ როგორც გარდამავალი ღონისძიება. მალე III შეასწორეს, სწავლება უნდა მოხ-დეს ფრანგულ ენაზე და იდიომები გამოყენებული იქნეს მხოლოდ როგორც დამხმარე ენა. ფრანგულმა დაიკავა წამყვანი ადგილი უმაღლეს და საშუალო განათლებაში.

ფრანგული უფრო ადრე გახდა მწერლობის ენა, ვიდრე განათლებაში მოიკიდებ-და ფეხს. XVII და XVIII საუკუნეებში ფრანგი ინტელიგენცია და მწერლები იბრძოდნენ ფრანგულის, როგორც სალიტერატურო ენის, შემოქმედებითი მწერლობისა და მეცნი-ერების ენის ჩამოსაყალიბებლად. ლათინური აღარ იყო ის ენა, რომელსაც ინტელექ-ტუალები ეყრდნობოდნენ რაიმე რეალური მიზნებისთვის, მაგრამ ის მაინც გამოიყენე-ბოდა თითქმის ყველა სფეროში. განსაკუთრებით, რელიგიასა და განათლებაში - დაწყე-ბითი სკოლიდან დაწყებული უნივერსიტეტით დამთავრებული.

ამ პერიოდის უდიდესი ფილოსოფოსებისა და მწერლების (მონტესკიე, ვოლტერი, დიდრო, დეკარტი, რასინე, მოლიერი და სხვები) უდიდეს გამარჯვებად უნდა ჩაითვალოს, რომ მათ დააკანონეს ფრანგული პოეზიასა და ბელეტრისტიკაში. შეიძლება ითქვას, რომ მწერლობის სფეროში ლათინურმა შეწყვიტა ფუნქციონირება.

ამავე დროს, ფრანგული ხდება სამეცნიერო მწერლობის ენაც. XVII საუკუნის ბოლოს ზოგი ნაწარმოები კვლავ იწერება ლათინურად, მაგრამ უფრო მეტად - ფრანგულად. მეცნიერებაც ლათინურიდან გადადის ფრანგულზე. ამიტომ ლათინური ენა გაქრა თანდათანობით ჯერ ბელეტრისტიკაში, შემდეგ მეცნიერებებში.

ფრანგულს ყველაზე მეტად გაუჭირდა ლათინურთან ბრძოლა რელიგიის მიმართულებით. შეიძლება ითქვას, რომ ლათინურმა ყველაზე ბოლოს სწორედ რელი-გია

დატოვა. ლათინურის ბატონობისას ქადაგებებში მაინც გამოიყენებოდა დიალექტები, რადგან გლეხებს არ ესმოდათ არც ლათინური და არც ფრანგული. თუმცა ზოგიერთი სასულიერო პირი არ იყო დაბადებული იმ რეგიონში, სადაც მსახურობდა და შესაბამისად არც იმ კუთხის დიალექტს ფლობდა. ამიტომ ეკლესიას სურდა გამოეყენებინა ნებისმიერი ენა, რომელიც საუკეთესოდ ემსახურებოდა მათ მიზნებს, ლათინური კი შენარჩუნდა მხოლოდ მასობრივი და გარკვეული ლიტურგიკული გამოყენებისთვის. ბრძოლა, რომელიც გაგრძელდა და გაჭიანურდა მაშინაც კი, როდესაც ძირითადი ენობრივი კანონმდებლობა უკვე მიღებული იყო, გახლდათ ბრძოლა კათო-ლიკური მესის ენისთვის. რევოლუციის დროს გრეგორის იდეა იყო, რომ ხალხს ელოცა ფრანგულ ენაზე. მისი აზრით, მღვდლები რევოლუციის წინააღმდეგ ქადაგებდნენ და ხალხს უცოდინრად ტოვებდნენ ლათინურის ან დიალექტების გამოყენებით.

საფრანგეთის ენობრივი პოლიტიკის ისტორიაში ფრანგულ აკადემიასა და საფრანგეთის რევოლუციას განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება. საფრანგეთის რევოლუციამდე ფრანგულს ჯერ კიდევ არ ჰქონდა მონოპოლია. მართალია სხვადასხვა კანონები და ბრძანებულებები მიზნად ისახავდნენ ფრანგულის დაკანონებას ადმინისტრაციასა და სამართალში, განათლებასა და რელიგიაში, მაგრამ მრავალენობრივი მოსახლეობის ერთი ენის ქვეშ გაერთიანება მაინც ვერ ხერხდებოდა. გარდამტეხი ამ მხრივ ფრანგული აკადემია და საფრანგეთის რევოლუცია აღმოჩნდა ენობრივი პოლიტიკით. მათ შორის მარგინალურ ტერიტორიებზეც, სადაც ფაქტობრივად, ძალიან ცოტა ადამიანი იცოდა ფრანგული.

რევოლუციის დრო იყო ქაოსის და დიდი არეულობის პერიოდი, მაგრამ სწორედ ამ პერიოდში 1790 წელს პროტესტანტები იღებენ პოლიტიკურ უფლებებს, ებრაელები მოქალაქეები ხდებიან. პროვინციული ქალაქების სკოლებში ფრანგული ენის წერა-კითხვის შესწავლას მართალია, პირველ პერიოდში არ მიუღია საკანონმდებლო სახე, თუმცა 1791 წლიდან უკვე დაიწყო ამაზე საუბარი საკანონმდებლო ასამბლეაში. 1793 წლის ოქტომბერში გამოდის ბრძანებულება სახელმწიფო სკოლების შექმნის შესახებ, რომლებიც ბავშვებს ასწავლიან ფრანგულ ენაზე საუბარს, კითხვას და წერას. 1794 წლის 27 იანვარს ძალაში შევიდა საზოგადოებრივი უსაფრთხოების კომიტეტის წარდგინება (რომელიც 8 pluviöse an II სახელითაა ცნობილი). 1794 წლის 20 ივლისიდან კი 8 პლუვიოზის დადგენილება უფრო გაძლიერდა: დაწესდა სანქციები ფრანგული ენის გამოყენებლობის გამო.

რევოლუციის პირველ პერიოდში არ მომხდარა სიახლის შემცველი აქტების გამოცემა ენასთან დაკავშირებით, გრძელდებოდა ორენოვნება და ფუნქციონირებდა თარგმანის კანონი. მაგრამ თარგმანი არ უწყობდა ხელს ფრანგულის გავრცელებას. რევოლუციის პირველმა ეტაპმა აშკარად აჩვენა თარგმანის მიტოვებისა და ფრანგულის გავრცელების აუცილებლობა.

ფრანგული ენის პოლიტიკის სურათი (რევოლუციიდან მოყოლებული - არ აქვს მნიშვნელობა რომელი რეჟიმია, მონარქი, იმპერია, თუ რესპუბლიკა) მკაცრად შეესაბამება იმ მოსაზრებას, რომ სტანდარტული ფრანგული გამოხატავს თავისუფლებას, თანასწორობას, ძმობას. როგორც გორდონი აღნიშნავს, მონარქიულ ენობრივ პოლიტიკასა და რევოლუციურ ენობრივ პოლიტიკას შორის არანაირი განსხვავება არ არსებობდა: რევოლუციამ რეალურად მიაღწია იმას, რაც ძველი რეჟიმის დროს დაიწყო.

XIX საუკუნიდან ახალი ეტაპი იწყება ფრანგულ ენობრივ კულტურაში. საფრანგეთის რევოლუციამ დაამკვიდრა მოსაზრება, რომ ენა ქმნის ერს. ენა გახდა დამაკავშირებელი ქსოვილი, რომელმაც გააერთიანა სხვადასხვა ენისა და კუთხის ფრანგები. ამ თვალსაზრისით,

საფრანგეთის რევოლუცია მართლაც იყო რევოლუცია ენასთან დაკავშირებით. იდეა, რომ „თითოეულ ერს უნდა ჰქონდეს ერთი გავრცელებული ევროპაში და საუკუნის შემდეგ (1918 წლიდან) კვლავ საფუძვლად დაედო ახალ ნაციონალურ სახელმწიფოებს. ეს იდეოლოგია უმეტესად გასული საუკუნის ბოლოდან (70-იანი წლებიდან) გახდა მსჯელობისა და კრიტიკის საგანი.

აღსანიშნავია, რომ მითები და წარმოდგენები ფრანგული ენის შესახებ დღესაც აქტიურად მოქმედებს ფრანგულენოვან სამყაროში, რისი ერთ-ერთი დადასტურებაა ორთოგრაფიულ რეფორმებთან დაკავშირებული სირთულეები. ფრანგული ორთოგრაფიის მოდერნიზაციისა და გამარტივების მცდელობა მრავალჯერ დადგა დღის წესრიგში ფრანგული აკადემიის დაარსებიდან დღემდე. ფაქტობრივად, ბოლო ორი საუკუნის განმავლობაში ფრანგული მართლწერის რეფორმის უმეტესმა მცდელობამ გამოიწვია პროტესტი და მრავალი მცდელობა ჩაიშალა (1901 წლის, 1939–40 წლების, 1953 წლის). ერთ-ერთი ბოლოდროინდელი მცდელობა რეფორმისა იყო 1989–90 წლებში. მწვავე კამათების დროს დრონი გამოვიდა სიტყვით, რომელშიც კარგად ჩანს ის მითები და წარმოდგენები ფრანგულის შესახებ, რომლებიც იქმნებოდა საუკუნე-ების განმავლობაში: ფრანგულ ენას ახასიათებს სიმართლე, სიბუნადე, სიწმინდე, სიწმინდე, ეს ის თვისებებია, რაც ჩვენს ენას უზენაეს ხდის ეთიკის, სამართლის, საერთაშორისო დიპლომატიური შეთანხმებებისა და მოლაპარაკებების, ექსპოზიციისა და ხელოვნების სფეროებში. თუ მან ეს მახასიათებლები დაკარგა, რაც მას უნივერსალურს ხდის, ჩვენი ენა დაკარგავს მიმდევრებს და მსოფლიოში მისი გამოყენება შემცირდება [დრონი 1990: 36]. 1989–90 წლების წინადადება შეიცავდა ინფორმაციული რევოლუციის მოთხოვნებს, მას „მართლწერის შემოწმების“ რეფორმაც კი უწოდეს, რადგან იგი შეიქმნა იმისთვის, რომ დაეხმაროს ფრანგულ მეცნიერებას და ფრანგულ ინფორმატიკას კონკურენცია გაუწიოს მსოფლიოში დომინირებულ ინგლისურენოვან კომპიუტერებს.

საფრანგეთი წინააღმდეგია და დღემდე აქტიურად იბრძვის საფრანგეთში ინგლისურის გავრცელებისა და ფრანგულის სიწმინდის შეანარჩუნებაზე (მიუხედავად ამისა, ანგლიზირებული ფრანგული, რომელიც ცნობილია *ფრანგლასის* სახელით მაინც გავრცელებულია საფრანგეთის ზოგ მხარეში). ფრანგები მთავრობისაგან მოითხოვენ ფრანგული ენის დაცვას და შეიძლება ითქვას, რომ ამ სფეროში ერთსულოვნება ყველა პოლიტიკურ სპექტრში მიღწეულია. 1972 წელს შეიქმნა ტერმინოლოგიური კომისია სხვადასხვა სამინისტროში, რომელიც ხელს უწყობს ლექსიკის მომზადებას და სხვა ენებზე დამოკიდებულების თავიდან აცილებას.

1975 წლის კანონს (No 75–1349), რომელსაც ახლა *Bas-Lauriol* –ის კანონს უწოდებენ, ხელი მოაწერა პრეზიდენტმა ჯისკარ დესტანმა. ეს კანონი შეიცავდა სანქციებს ბიზნესის სფეროში დაბინძურებული ფრანგულის გამოყენების გამო. 1984 წელს პრეზიდენტმა მიტერანმა ჩამოაყალიბა ფრანგული ენის მრჩველთა კომიტეტი. მათი მიზანია ფრანგული ენის გავრცელებასთან და დაცვასთან დაკავშირებული ყველა ღონისძიების წახალისება, კოორდინაცია და გავრცელება. მიტერანმა ასევე შექმნა სპეციალური ორგანიზაცია (*Haut conseil de la francophonie*), რათა ამ მხრივ დაეხმაროს სხვა ფრანგულენოვან ქვეყნებსაც. მიუხედავად იმისა, რომ გასული საუკუნის დასასრულს საფრანგეთის ლინგვისტური სიტუაციის მიხედვით ფრანგულს საკმაოდ მყარი ფუნქციები ჰქონდა, გლობალიზაციის გამოწვევების დასაძლევად, საფრანგეთმა კვლავ მძლავრი ნაბიჯები გადადგა ფრანგულის გაძლიერებისა და დაცვისათვის.

როგორც ც. ახვლედიანი მიუთითებს, 1992 წლის 25 ივნისს ფრანგული ენა ოფიციალურად გამოცხადდა საფრანგეთის სახელმწიფო ენად („La langue de la république est le Français“) და ჩაიწერა რესპუბლიკის კონტიტუციაში. რაც შეეხება ეთნიკური უმცირესობებისა და ემიგრანტთა

მნიშვნელოვანი ჯგუფების ენებს - ასეთია სულ 25 იდიომი - ისინი განიხილება, როგორც ნაციონალური სიმდიდრე (საგანძური). საფრანგეთი ითვლება მულტიკულტურულ, მაგრამ ერთენოვან ქვეყნად. 1994 წლის 4 აგვისტოს მიღებულ იქნა ე.წ. ტუბონის კანონი „ფრანგული ენის გამოყენების შესახებ“, რომელიც არ კრძალავს იმ უცხოური სიტყვების გამოყენებას, რომელიც დამკვიდრებულია ფრანგული ენის სტრუქტურაში. იგი სავალდებულოს ხდის სახელმწიფო ენის გამოყენებას ისეთ სფეროებში, როგორცაა: განათლება, საქმიანი ურთიერთობები, რეკლამა და ვაჭრობა. ეს კანონი ითვალისწინებს ჯარიმებს და მისი დარღვევისათვის ძალიან ბევრი სასამართლო პროცესი შედგა. ფრანგული ენის განვითარებაზე ზრუნავს „ფრანგული ენის გენერალური დელეგაცია“. სახელმწიფო სტრუქტურის საქმიანობა წარმატებით ხორციელდება ორი მიმართულებით: ტერმინოლოგიური ნეოლოგია და ფემინიზაცია. 1999 წელს საფრანგეთში სხვადასხვა სამინისტროს ბაზაზე ტერმინოლოგიისა და ნეოლოგიის 16 სპეციალური კომისია დაფუძნდა, რომელთა მიერ უკვე შექმნილია 4000 ახალი ტერმინი.

საფრანგეთის მთავრობა ვალდებულია (ტუბონის კანონი, მუხლი 22) ყოველწლიურად, 15 სექტემბრამდე პარლამენტს წარუდგინოს ანგარიში ტუბონის კანონის შესრულების თაობაზე, ასევე იმ საერთაშორისო კონვენციებისა და შეთანხმებებისა, რომელიც ფრანგული ენის გამოყენებას ეხება. საფრანგეთის ერთენოვან მცხოვრებთა 95% ლაპარაკობს ფრანგულად. ფრანგული ენა ოფიციალური სწავლების, ურთიერთობების, სახელმწიფო დაწესებულებებისა და ქვეყნის საგარეო ურთიერთობებისთვის ერთადერთი ენაა, თუმცა არსებობს ენობრივი განსხვავებანი, რომლებიც სხვადასხვა პრობლემებს წარმოშობენ. საფრანგეთისთვის მნიშვნელოვანია ენობრივი სიტუაციის შემდეგი ასპექტები: 1. ფრანგულ ენასა და ეროვნულ უმცირესობათა ენებს შორის ურთიერთობა: 2. ფრანგული სალიტერატურო ენის ურთიერთობა მის ტერიტორიულ, ფუნქციონალურ სოციალურ მოდიფიკაციებთან: 3. ურთიერთობა ფრანგულ ენასა და უცხოურ ენებს შორის საფრანგეთის ტერიტორიაზე.

ეთნიკურ უმცირესობათა ენები ფრანგულ ლიტერატურაში მოიხსენიება როგორც რეგიონული ენები, უმცირესობათა ენები, "დაქვემდებარებული" ენები და ა. შ. [ახვლედიანი ც., 2006 წელი: 21].

მიუხედავად იმისა, რომ საფრანგეთის ენობრივი პოლიტიკა მის ლინგვისტურ კულტურაშია ფეხადგმული და ფრანგული ენობრივი კულტურის უშუალო გაგრძელებას წარმოადგენს, რომელსაც მართლაც საუკუნეობრივი ისტორია აქვს, გარდამტეხი მნიშვნელობა ამ მიმართულებით ფრანგული აკადემიის ჩამოყალიბებამ და საფრანგეთის რევოლუციამ ითამაშა. სწორედ მათი მეშვეობითა და ძალისხმევით მიიღო ფრანგულმა ევროპაში ყველაზე ბრწყინვალე ენის სტატუსი. როგორც აცხადებდნენ, ეს იყო ახალი, „კლასიკური“ ენა. ფრანგული აკადემიის მთავარი დამსახურება იყო კორპუსის დაგეგმვა, ხოლო საფრანგეთის რევოლუცია, თავის მხრივ, გამარჯვება იყო სტატუსის დაგეგმვისთვის საფრანგეთში, რომელმაც მტკიცედ დაამკვიდრდა ფრანგული როგორც ყოველგვარი განათლების, ადმინისტრაციის, ჟურნალისტიკის, კომერციის და ა. შ. ენა. ასევე საფრანგეთის რევოლუციამ მოახდინა გარკვეული მითების დალაგება და ლეგიტიმაცია, რომელიც ფესვებს შორეული წარსულიდან იღებდა და რომელიც აქტუალურია დღევანდელ საფრანგეთშიც.

გამოყენებული ლიტერატურა:

- ახვლედიანი ც. 2006; - საენათმეცნიერო ძიებანი XXIV, თბილისი
- ბალიბარი 1985; 9 -Balibar, Renée (1985) L'Institution du français: Essai sur le colinguisme des Carolingiens a la république. Presses Universitaires de France, Paris
- სპოლსკი ბ. 2012; -The Cambridge Handbook of Language Policy, Edited by Bernard Spolsky, First published (2012), Camb
- შიფმანი ჰ. 1996; -Harold F. Schiffman (1996). Linguistic Culture and Language Policy, London and NY: Routledge
- ჯონსონი დ.კ. 2013; -David Cassels Johnson (2013). Language policy, Washington State university, Palgrave macmillan

Natalia Revishvili

Linguistic culture and politics in France

Abstract

The rise of the French national politics was taking place simultaneously with the rise of the French power and territories in Europe. The first evidence of the emergence of the French language distinguished from Latin is the text of the “French” version of the 842-nd Strasbourg Oath. France is an example of how ideas and myths about a language become ideologies and how it forms a part of a language policy, along with language planning and language practices.

The French language was being established over a long period of time. From the 17th century onwards, increasing attention was paid to this issue. It is especially interesting to establish a high level of French spelling, the expression of good spelling in the French language has become an object of social values. On October 19 and 20, 1794, the Public Instruction Committee introduced a new project to teach French to all. French became the language of writing before it set foot in education.

The 17-th and 18-th centuries became a period of legalization of the French language. The greatest philosophers and writers of this time legalized the French language in poetry and fiction. At the same time, it became the language of scientific writing. French gained the status of the most brilliant language in Europe over the last two centuries through the French Academy and the French Revolution. It was a new “classical“ language.

Key words: Franch, linguistic policy; “classical“ language.

რეცენზენტი: პროფესორი ც. ახვლედიანი